

GREENPEACE

Magazine

Recht voor
de natuur

Zomer
2024

In dit nummer

Protestmars van het Torentje naar de rechtbank in Den Haag in januari 2024.

12 VERANDERING AFDWINGEN

Als politici onvoldoende in actie komen, blijft er weinig anders over dan een gang naar de rechter. Maak kennis met onze juridische experts.

4 ZORGEN OM DIEPZEEMIJBOW

Twee mariene experts uiten hun zorgen over de gevolgen van mijnbouw in de magische diepzee.

8 EINDE AAN PLASTICTIJDPERK

Recycling van plastic is níet de oplossing. Internationale wetenschappers zijn het erover eens: leg de productie aan banden.

11 OOGGETUIGENVERSLAG UIT DE AMAZONE

Rosana Vilar heeft meer ontbossing gezien dan haar lief is. Al tien jaar beschermt zij moedig de Braziliaanse natuur.

16 KLIMAATOUDEREN IN ACTIE

Onrust over de toekomst drijft ouderen overal ter wereld ertoe zich uit te spreken voor klimaatactie.

RECHT VOOR DE NATUUR

Het gaat slecht met de meest kwetsbare Nederlandse natuur. De rechtbank in Den Haag was daar begin juni duidelijk over. En de overheid? Die doet te weinig om stikstofvervuiling in te dammen. Helaas verplicht de rechtbank de overheid niet om op korte termijn extra haast te maken, terwijl dat precies was wat Greenpeace eiste in een kort geding.

Natuurlijk is dat een tegenvaller. Het is spijtig dat noodzakelijke maatregelen om de meest kwetsbare natuur te beschermen nu langer op zich zullen laten wachten, waardoor de natuur verder zal verslechteren. Maar de rechtbank erkent dat het overheidsbeleid om de meest kwetsbare natuur te beschermen ernstig tekortschiet. Dat biedt aanknopingspunten die we meenemen in de voorbereiding op de bodemprocedure.

De eerste zitting in de bodemprocedure dient in november. U kunt erop rekenen dat wij niet opgeven, net zoals de vele burgers en organisaties wereldwijd die steeds vaker klimaatactie afdwingen via de rechter. Kijk naar de historische overwinning van de Zwitserse Klima-Seniorinnen eerder dit jaar (zie pagina 16).

In deze zomereditie van Greenpeace Magazine maakt u kennis met de juridische afdeling van Greenpeace (zie pagina's 12 t/m 15). Dankzij uw steun

zetten deze internationale collega's zich onvermoeibaar in voor het recht op een schoon, gezond en duurzaam milieu.

HILDE ANNA DE VRIES

Campagneleider
Duurzame landbouw
redactie@greenpeace.nl

Doe
mee!

SLUIT U AAN BIJ DE NATUURZAAK

Wordt u ook medestander in onze natuurzaak?

Eis samen met Greenpeace dat de Nederlandse staat de stikstofneerslag snel en drastisch naar beneden brengt om de meest kwetsbare natuur te redden. Na het kort geding volgt later dit jaar de eerste zitting in de bodemprocedure ('gewone' rechtszaak) die we in juli 2023 dankzij uw steun startten voor de

natuur. Hoe meer medestanders, hoe krachtiger ons gezamenlijke signaal aan de overheid is.

Meedoen? Ga dan naar act.gp/natuurzaak-gpm, laat uw naam achter en doneer eenmalig € 1. Natuurlijk houden we u als medestander op de hoogte van de voortgang van de rechtszaak en laten het weten als u nog meer kunt doen voor de Nederlandse natuur.

© Axel Kirchhof / Greenpeace

In Nederland zijn al 8 van de 29 hommelse soorten uitgestorven.

Stel uw vraag aan de crew

Engineer Erkut Ertürk en matroos Lies Vercamere aan boord van de *Witness*.

Welk dier of natuurverschijnsel

betoverde jullie het meest? Uit hoeveel verschillende landen komt de crew? Wat schaft de pot? In de volgende editie van Greenpeace Magazine interviewen we de crew van de *Witness*,

ons nieuwste en meest ecologische actieschip. En u stelt de vragen!

Mail uw vraag voor 16 september naar redactie@greenpeace.nl, graag met uw naam en woonplaats, en wie weet bent u een van de vragenstellers.

3298

klimaatzaken wereldwijd verzamelden medewerkers van Columbia University in New York in hun database. Burgers spanden ruim 2.200 zaken aan in de VS en ruim 1.000 daarbuiten. In de meeste gevallen zitten regeringen in het beklaagdenbankje. Maar ook bedrijven worden gedaagd voor de klimaatschade die ze aanrichten.

Weggeef-
actie

Wilt u kans maken op een van de vijf exemplaren van het geestige kinderboek (met serieuze boodschap) *De grootste voetafdruk* van Rob & Tom Sears?

Stuur uw e-mail voor 8 augustus naar redactie@greenpeace.nl. Alleen de winnaars worden op de hoogte gebracht.

MARIENE EXPERTS VREZEN GEVOLGEN DIEPZEEMIJNBOUW

Terwijl diepzeemijnbouwbedrijven hun verwoestende apparatuur al ongeduldig in de startblokken hebben staan en de internationale politiek die bedrijven bedroevend weinig in de weg legt, maken zeebiologen zich zorgen. **Greenpeace Magazine** sprak met twee mariene experts.

DOOR FEN VERSTAPPEN

‘Als mensen praten en denken over de zuurstofvoorziening op onze planeet, doen ze dat vaak in relatie tot bomen en planten. Bomen en planten spelen natuurlijk een wezenlijke rol in de productie van zuurstof. Maar de oceanen doen dat óók. Mijn collega Andrew Sweetman staat op het punt om, na jarenlang onderzoek, een wetenschappelijk paper te publiceren over de zuurstofafgifte van mangaanknollen - precies de knollen die mijnbouwbedrijven graag uit de diepzee willen halen. Het is opmerkelijk dat we de lessen die we met pijn en moeite op land geleerd hebben - namelijk dat we bepaalde natuurgebieden moeten beschermen, en dat we regels en wetten nodig hebben om een ecosysteem in balans te houden - niet ook toepassen op onze oceanen. Terwijl oceanen een grote rol spelen in de regulatie van ons leven op land. We focussen ons vaak sterk op op het land en het bewoonbare deel van de aarde, waardoor

DR. MICHELLE TAYLOR

Onderzoeker, docent en hoofd
van de afdeling Mariene
Biologie van Essex University

het inderdaad lijkt alsof we op *planet earth* wonen. Maar als je naar de aarde in haar totaliteit kijkt, is de benaming *planet sea* eigenlijk veel passender. Alleen de Grote Oceaan al beslaat zo'n 35% van ons aardoppervlak. Die cijfers maken de ecologische, klimatologische en culturele betekenis van de oceanen veel groter dan mensen vaak beseffen.

Ik weet dat het niet makkelijk is om ingesleten gedachtes en gewoontes te veranderen, en dat geldt zeker voor de politiek en bedrijven. Toch ben ik hoopvol. Ik omgeef me hier op de universiteit met veel slimme en ambitieuze mensen die het er niet bij laten zitten. Het delven naar mangaanknollen in de diepzee: ik geloof echt dat pauzeren de beste optie is. Als er een plek is waar we nog zo weinig vanaf weten - behalve dan dat het er nota bene zuurstof gemaakt wordt - dan moeten we daar vanaf blijven tot we meer hebben onderzocht.'

Greenpeace wil de wonderen van de diepzee beschermen, zoals deze prachtige volwassen kwal in de diepzee bij Alaska.

‘Sponzen zijn een van de oudste meercellige wezens die we kennen en belangrijk voor het reguleren van het waterleven. Mijn onderzoeksgroep had daarom een Europese beurs gekregen voor onderzoek naar het functioneren van sponzen in de diepzee. Na een jaar vroeg een EU-commissie of ik even kon komen vertellen hoe dat nou allemaal werkte, met die sponzen op de zeebodem. Ik wist in eerste instantie niet wat ik daarmee aan moest: het onderzoek staat nog zó in de kinderschoenen. Na enig wikken en wegen besloot ik precies dat te vertellen toen ik bij de commissie aanschoof. “Jullie verzoek”, begon ik mijn presentatie, “is eigenlijk alsof je aan iemand die gisteren het heelal ontdekt heeft, vraagt hoe het nou eigenlijk allemaal werkt, daar in de ruimte.” Mensen beseffen niet dat we echt zo’n 90% van al het water op de wereld nog niet kennen. Vooropgesteld: ik ben een wetenschapper en niet per se tegen diepzeemijnbouw. Maar ik vind het wél noodzakelijk om de gevolgen eerst van alle mogelijke kanten te onderzoeken. Alleen dan kom je erachter of dat ingrijpen ook op een minimaal invasieve manier kan gebeuren en of je er geen wezenlijke processen mee verstoort. Dat de mijnbouwindustrie al op het punt van

DR. JASPER DE GOEIJ

*Universitair hoofddocent
Mariene Benthische Ecologie
aan de UvA*

delven staat, terwijl er nog veel te weinig kennis is over de wereld waarop ze gaat ingrijpen – ja, dat beangstigt me.

We weten inmiddels dat er op veel plekken in de diepzee grote hoeveelheden sponzen leven. Met de enorme oppervlakte aan oceaانبodem maakt dat een ontelbare hoeveelheid sponzen. Die hebben allemaal een eigen stofwisseling. Ze ademen. En we hebben ze nog helemaal niet meegenomen in onze huidige klimaatplannen. Hoe veranderen onze klimaatcijfers en -berekeningen als we veel van dit leven gewoon wegzuigen? Wat is het effect op onze leefwereld als sponzen moeten wijken voor deze industrie? Er zijn zo veel sponzen en onze kennis is nog zo gering: de gevolgen zijn gewoon nog helemaal niet te overzien. En dan heb ik het dus alleen nog maar over sponzen.

Vergeet niet: op de zee, gemiddeld zo’n 4 kilometer diep, is weinig zicht. Het is een wereld die niet alleen moeilijk te onderzoeken is, maar die ook lastig begaanbaar is en nog moeilijker te controleren. Dat Greenpeace aandacht vraagt voor de kwetsbaarheid van de diepzee, is daarom belangrijk. Mensen zijn sterk betrokken bij alles wat op het land leeft. De diepzee heeft die steun nog niet.’

99 | Dat de mijnbouwindustrie al **op het punt van delven** staat, beangstigt me.

HET PRACHTIGE ZEERESERVAAT VAN GALAPAGOS

Met wetenschappers aan boord voer de *Arctic Sunrise* zes weken lang rond de Galapagoseilanden. We lieten het succes zien van het zeereservaat dat de Ecuatoriaanse regering in 1998 oprichtte én riepen regeringen op het VN-Oceanenverdrag te ratificeren.

© Tomás Munita / Greenpeace

© Tomás Munita / Greenpeace

© John Alarcón / Greenpeace

ZEELEVEN ONDERZOCHT

Wetenschappers laten een onderwater-videosysteem in het water zakken, waarmee ze de biodiversiteit rond zeebergen kunnen onderzoeken, óók buiten het zeereservaat. Dat gebied, inclusief een soort onderwatersnelweg voor haaien en schildpadden, is nu nog onbeschermd.

STRAND AFSTRUINEN

Galapagos is een paradijs waar het wemelt van het zeeleven. Deze regenwulp struikt het strand af voor een gezond tussendoortje. Ze kan zomaar een eeuwenoude reuzenschildpad tegen het lijf lopen, terwijl ontelbare vissoorten de oceaan veranderen in een explosie van kleuren.

PLASTICVERVUILING: PAK DE OORZAAK AAN

Waarom zouden we nieuw plastic blijven maken? Het giftige spul vinden we inmiddels overal terug waar we het niet willen zien. In ons eten, in ijsberen, in menselijke placenta's en op de bodem van de diepzee. **Greenpeace roept onderhandelaars over het VN-Plasticverdrag op: draai de plastickraan dicht.**

Een ijsbeer stoeit met zwerfafval op de Noordpool in juni 2023.

DOOR JACQUELINE SCHUILING

Plastic is nog veel problematischer dan we al dachten. Dat blijkt uit onderzoek van de Science Unit van Greenpeace en uit overzichten van de Scientists' Coalition for an Effective Plastic Treaty. Deze internationale groep wetenschappers voorziet beleidsmakers van up-to-date, handzame factsheets en rapporten over alle feiten rond plastic. Op basis van de enorme berg kennis die inmiddels vergaard is, kunnen zij maar één conclusie trekken: leg de productie van plastic aan banden. Uit een enquête van Greenpeace in februari 2024 blijkt dat maar liefst 82% van de mensen in 19 landen het daarmee eens is! Alle maatregelen zetten weinig zoden aan de dijk, zolang de plastickraan niet dichtgaat.

GREENWASHING MET PLASTIC CREDITS

Toch zijn er wereldwijd vooral initiatieven die bestaand plastic opruimen, verbranden of recycleren. In een ultieme poging tot greenwashing hebben bedrijven zelfs een heel *plastic credits*-programma opgetuigd. Hiermee kunnen grote vervuilers, net als bij *carbon credits*,

hun plasticproductie 'compenseren' door het opruimen van plastic troep. 'Het lijkt wel een foute grap', zegt Greenpeace-campaigner Meike Rijkse. 'Als een bedrijf net zoveel plastic opruimt als het produceert, mag het zich zelfs "plasticneutraal" noemen. Dus als je maar genoeg plasticverbranders opkoopt of plasticinzamelaars in India inhuurt, kun je gewoon plastic blijven maken. Ik kan me niet voorstellen dat overheden hier intrappen. We zien toch hoe fossiele bedrijven carbon credits vooral gebruiken om op de oude vervuulende voet door te gaan?'

De bedenker van dit programma is Verra, de grootste uitgever van *carbon credits* – of koolstofkredieten – ter wereld. Verra heeft een waarnemersstatus bij de VN en gebruikt die om intensief te lobbyen voor deze nieuwe groeimarkt. Met succes: de Wereldbank is al geïnteresseerd. Maar intussen komen ook de eerste schandalen naar buiten, precies zoals bij de koolstofkredieten. Zo bleek dat Danone, dat overigens ook in de adviesraad van Verra zit, plastic kredieten kreeg voor een Indonesische

99 | Bedrijven moeten hun eigen troep opruimen, zonder zoiets idioots als plasticcompensatie.

verbrandingsinstallatie die de omwonenden, die niet geraadpleegd waren over de bouw, allerlei fysieke klachten bezorgt.

Het voorbeeld laat zien hoe wanhopig een plasticverslaafd bedrijfsleven op zoek is naar manieren om vooral niets te veranderen. 'Natuurlijk is het prachtig als vervuילend plastic wordt opgeruimd', vindt Meike. 'Maar het lost de plasticvervuiling niet op. Daarvoor moeten we echt stoppen met de productie van nieuw plastic. Bovendien moeten bedrijven vanzelfsprekend hun eigen troep opruimen zonder zoiets idioots als plasticcompensatie.'

GIF IN PLASTIC

Een dichte plastic kraan vermindert ook de talloze giftige stoffen die nu via plastic in mens en milieu terecht komen. 'In plasticproductie en plastic worden 16.000 chemicaliën gebruikt', stelt professor Bethany Carney Almroth van de Universiteit van Gothenburg, tijdens een mede door Greenpeace georganiseerd webinar met internationale wetenschappers, ngo's en VN-landenvertegenwoordigers.

Via microplastics komen die chemicaliën letterlijk overal in de natuur en het menselijk lichaam terecht, tot in onze bloedvaten. Recycling lost dat probleem absoluut niet op. Veel plasticsoorten zijn nauwelijks te recyclen, zegt Almroth. Wereldwijd wordt slechts 9% van alle plastic gerecycled. Bovendien is gerecycled plastic vaak nog giftiger dan nieuw plastic, toonde het Greenpeace-onderzoek 'Forever Toxic' een jaar geleden aan, onder meer doordat tijdens verhitting van het plastic nieuwe schadelijke verbindingen ontstaan.

OLIE-INDUSTRIE MEETS COCA-COLA

Helaas proberen grootverbruikers als Coca-Cola en Nestlé recycling als dé oplossing in het VN-Plasticverdrag te krijgen. Ook de olie-industrie lobbyt stevig voor verlaging van het verdrag. Olie is immers de grondstof van plastic en die inkomstenbron willen de oliereuzen koste wat kost behouden. Maar zonder serieuze vermindering van de plasticproductie zijn de klimaatdoelen van Parijs onhaalbaar: 85% van de door plastic veroorzaakte broeikasgassen komt

vrij tijdens de productie.

Stoppen met plastic kán, zeggen wetenschappers en wijzen op het succesvolle Montreal Protocol uit 1987. Dit beschermt de ozonlaag effectief door stapsgewijs te stoppen met de productie van ozonaantastende stoffen. Alleen als het echt essentieel is, mag zo'n stof (of plasticproduct) gemaakt worden. Daarvoor gelden zeer strenge criteria.

VERBOD PLASTICPRODUCTIE

'Greenpeace wil dat de plasticproductie in 2040 minstens 75% lager is dan nu', stelt Meike. 'Dat moeten landen in november van dit jaar afspreken, tijdens de laatste onderhandelingsronde over het VN-Plasticverdrag. Bedrijven moeten al in de ontwerpfase van producten en productiewijzen bedenken hoe ze plastic kunnen vermijden.' Er zijn wel alternatieven, zegt ook Dennis Clare, die namens Micronesië onderhandelt over het VN-Plasticverdrag, maar zolang plastic niet verboden wordt, maken hun producten weinig kans. Want de prijs van plastic blijft laag dankzij de vele subsidies voor de olie-industrie.

Kleine eilandstaten zoals de zijne hebben er genoeg van om de plasticrotzooi van de wereld te moeten opruimen 'terwijl de veroorzakers gewoon blijven profiteren.' De groeiende plasticstroom is steeds moeilijker te bedwingen. Cijfers van Pew Charitable Trust laten zien dat de plasticproductie in 2040 bijna verdubbeld zal zijn als we niets doen. Daarom móeten we het probleem bij de wortel aanpakken, vindt Greenpeace, gesteund door ruim 80% van de bevolking in 19 landen. Het VN-Plasticverdrag moet het definitieve einde van het plastic tijdperk betekenen. Draai de plastic kraan dicht! ■

Maak samen met Greenpeace een einde aan het plastic tijdperk! Teken de petitie nu.

act.gp/plastic-gpm

SAMEN VOOR SCHONE LUCHT

'Beste Tata, zolang als ik leef (67 jaar) ben je een onderdeel van mijn leefwereld. Als werkgever voor mijn vader en veel familieleden. Maar ook het zicht op de pijpen en rookwolken vanuit de wijde omgeving. Ik respecteer je, maar ben ook boos op je. Je doet veel te weinig om ons gebied leefbaar te houden. Ik maak me veel zorgen, vooral over de toekomst van mijn nog jonge kleinkinderen. Alsjeblieft, neem snel actie om het tij te keren, zodat we ook weer trots op je kunnen zijn.'

Dit is een van de ruim duizend boodschappen die Greenpeace afleverde bij het hoofdkantoor van Tata Steel. En wat voor een! Omwonenden van de vervuilende staalfabriek maken zich al jaren zorgen om hun gezondheid. Zo'n 150 mensen liepen eind april mee met de wandeling 'Samen voor Schone Lucht'. Voor het eerst kwam er vanuit IJmuiden zo'n initiatief tegen de ziekmakende vervuiling van hun buurman. De boodschap aan de top van het bedrijf en de politiek is duidelijk: zet onze gezondheid op de eerste plaats. Vrijwilligers uit de IJmond-regio organiseerden de wandeling, ondersteund door Greenpeace en lokale organisaties als FrisseWind.nu en Gezondheid op 1.

© Martijn van Mansjou / Greenpeace

ONDERTEKEN DE BRIEF

We verwachten niet dat Tata Steel uit zichzelf de meest vervuilende onderdelen zal sluiten. De overheid moet dat in onderhandelingen met het bedrijf afdwingen. Eind mei overhandigden we minister Adriaansens van Economische Zaken en Klimaat een open

brief die door 23.466 mensen is ondertekend. Samen roepen we de minister op om de gezondheid van omwonenden op de eerste plaats te zetten en te eisen dat Tata Steel razendsnel vergroent.

U kunt de brief nog steeds ondertekenen:
act.greenpeace.nl/openbrief-tata-gpm

Greenpeace stapt uit Noordzeeakkoord

Greenpeace is begin maart per direct uit het Noordzeeakkoord gestapt. 'Dat het Rijk zijn voornemen tot versnelde en langdurige gaswinning doorzet, dwingt ons als organisatie afstand te nemen van het akkoord', lichtte Greenpeace-directeur Andy Palmen toe in een brief aan de voorzitter van het Noordzeeoverleg. Het Rijk schendt de afspraken op een grove manier en negeerde ons herhaaldelijke protest keer op keer.

Lees de hele brief hier: act.greenpeace.nl/noordzee-gpm

Ratificatie-tracker Oceanenverdrag

Met het VN-Oceanenverdrag is de bescherming van onze oceanen eindelijk in een internationaal akkoord vastgelegd. Het verdrag is een krachtig instrument, waarmee landen uitgestrekte zeereservaten kunnen creëren waar het zeeleven kan herstellen en gedijen. Maar het zal pas in werking treden als minstens 60 regeringen het in nationale wetgeving omzetten, oftewel ratificeren. Welke landen hebben het VN-Oceanenverdrag inmiddels bekrachtigd? De teller staat op 6: Palau, Chili, Belize, de Seychellen, Monaco en Mauritius.

Volg de countdown via act.greenpeace.nl/treatytracker-gpm

Financiers van de vernietiging.

VERTALING VERA PIEK

Iedereen ter wereld zou het voorrecht moeten hebben om de boslucht van het Amazonewoud op te snuiven. Ik kreeg die kans een paar jaar geleden, toen ik daar met Greenpeace Brazilië aan het werk was. We hielpen daar inheemse gemeenschappen langs de rivieroever die al 15 jaar lang streken voor de erkenning en bescherming van hun traditionele grond. Een bos dat veel mensen en dieren hun thuis noemen.

Het doel van deze expeditie was om de technische kennis van biologen te combineren met de kennis die in deze gemeenschappen al eeuwen van generatie op generatie wordt doorgegeven. Zo wilden we vaststellen welke soorten in de rivier Manicoré leven, in het zuidwesten van het Braziliaanse Amazonewoud, om het biologische belang van dit stuk bos aan te tonen. Het was geweldig om dat prachtige, dichte bos te zien. En nog mooier om te zien hoeveel ontdekkingen we deden door wetenschap en traditionele kennis met elkaar te combineren. Helaas komen dit soort momenten niet vaak voor in mijn werk als journalist bij Greenpeace Brazilië, omdat er zo veel vernieling en geweld is waar we tegen moeten vechten.

In de tien jaar dat ik bij Greenpeace werk, heb ik meer ontbossing gezien dan me lief is. In het Amazonewoud, in de Cerrado. Ontbossing voor vee, soja, katoen, maïs, mijnbouw en meer. Vaak gaat dat stuk bos in vlammen op. Maar het belangrijkste is dat deze ontbossing is veroorzaakt door mensen, bedoeld om winst te maken.

ROSANA VILLAR

Communicatiestrateg
Greenpeace Brazilië

In al deze jaren heeft Greenpeace moedig de natuur beschermd en belangrijke overwinningen behaald door op te staan tegen al deze ontbossers. Maar toch hebben de financiële instellingen die geld steken in deze vernietiging nog niet de aandacht gekregen die ze verdienen. En als er iets is dat ons naar het einde der tijden helpt, dan is het wel geld. Dat ontdekten we in een analyse die Greenpeace Brazilië in april publiceerde, waarin we aantoonde hoe banken deze ontbossers met miljoenen financieren.

Op basis van deze resultaten startten we de campagne *Bankrolling the Extinction* in Brazilië om veranderingen te eisen in de financiële sector. Samen met andere Greenpeace-kantoren wereldwijd, ook in Nederland, willen we het wereldwijde financiële systeem wakker schudden.

Het is cruciaal dat we de geldstroom stoppen die dood en vernietiging zaait in het Amazonewoud. Anders is niets of niemand nog veilig. Ook niet de gemeenschappen bij de rivier Manicoré, wiens grond nu eindelijk erkend wordt, maar die nu te maken hebben met invasies en ontbossing door houthakkers en grote veeboeren. Zelfs u bent dan niet veilig. Want zonder bossen, zonder natuur, is de strijd tegen klimaatverandering ten einde. ■

Illustratie: Jeen Berting

” In het Amazonewoud en in de Cerrado-savanne heb ik meer ontbossing gezien dan me lief is.

© Marten van Dijk / Greenpeace

Juridische experts beschermen mens en milieu

Wat doe je als politici en bedrijven zich niet houden aan internationale verdragen en burgers blootstellen aan de gevolgen van de klimaatcrisis en natuurverwoesting? Dan stap je naar de rechter. Greenpeace maakt al vele jaren gebruik van de rechtspraak om verandering af te dwingen. Maar onze juridische experts beschermen ons ook tegen aanvallen van grote vervuilers.

DOOR LEON VARITIMOS

De klimaatzaak van Urgenda tegen de Nederlandse overheid, de overwinning van Milieudefensie in de zaak tegen Shell en recent nog de historische zege van een groep Zwitserse dames op leeftijd. Zij kregen gelijk van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens: de Zwitserse overheid schendt mensenrechten doordat ze te weinig doet om gevaarlijke klimaatverandering tegen te gaan. Dit zijn slechts enkele voorbeelden van strategische rechtszaken die een niet te onderschatten uitwerking hebben op nationaal en internationaal klimaat- en mensenrechtenbeleid.

Procederen om maatschappelijke veranderingen af te dwingen is niet nieuw. Ook in het verleden kenden sociale bewegingen de weg naar de rechtbank. De laatste jaren zien we echter een sterke toename van het aantal klimaat- en natuurzaken. Ook Greenpeace wendt zich steeds vaker tot de rechtspraak om de planeet en kwetsbare mensen te beschermen. Greenpeace-organisaties over de hele wereld worden daarbij actief ondersteund door de juridische afdeling van Greenpeace International, die ook de Zwitserse KlimaSeniorinnen adviseerde.

STRATEGISCH PROCEDEREN

Bij de zogeheten Legal Unit van Greenpeace International, dat net zoals Greenpeace Nederland is gevestigd in Amsterdam, werken veertien juridische experts. Zij hebben uiteenlopende achtergronden en aandachtsgebieden, waaronder klimaatrechtvaardigheid, aansprakelijkheid voor klimaatschade en strategisch procederen. Hun juridische kennis delen ze met campagneleiders en advocaten die wereldwijd werken

voor Greenpeace, over onderwerpen als milieurecht en vrijheid van meningsuiting.

Het werk van onze juristen bestrijkt grofweg drie terreinen. Het bekendste is 'strategisch procederen', waarbij we de wet gebruiken om verandering te bewerkstelligen. Een recent voorbeeld is onze natuorzaak, waarmee we de staat willen dwingen zich aan zijn eigen wetten te houden en de Nederlandse natuur te beschermen. 'Zo'n rechtszaak staat nooit op zichzelf, maar maakt altijd onderdeel uit van een bredere Greenpeace-campagne', vertelt Michelle Jonker-Argueta, senior jurist strategisch procederen bij Greenpeace International. 'We voeren actie, we zetten onze schepen in om bewijsmateriaal en getuigenissen te verzamelen en we oefenen druk uit op politici. Zo versterken we de stemmen van die mensen die het sterkst worden getroffen door de gevolgen van milieuvervuiling en klimaatverandering. Dat zijn vaak ook de mensen die het minst hebben bijgedragen aan het veroorzaken van de klimaat- en natuurrises.'

BESCHERMING TEGEN JURIDISCHE AANVALLEN

Maar onze juristen helpen Greenpeace ook om zich te beschermen tegen aanvallen van buitenaf, bijvoorbeeld van grote bedrijven. Je kunt dan denken aan zogenoemde SLAPP-zaken, die worden aangespannen om ons het zwijgen op te leggen of onze acties te dwarsbomen. Michelle: 'Net zo belangrijk is dat Greenpeace-organisaties juridisch advies inwinnen voordat ze bijvoorbeeld een spannende (internationale) actie uitvoeren. Zo weten actievoerders vooraf wat de mogelijke risico's zijn en kunnen ze een weloverwogen keuze maken of ze mee willen

**STRATEGISCHE
RECHTSZAKEN
HEBBEN NIET TE
ONDSCHATTEN
EFFECT OP
KLIMAATBELEID**

ADVIES GERECHTSHOF

Het is heel waardevol dat internationale instanties zich uitspreken over de verplichtingen van staten om hun burgers te beschermen tegen de gevolgen van de klimaatcrisis. In 2019 startten rechtenstudenten van kwetsbare eilandstaten in de Pacific een baanbrekende campagne. Hun eis, die in de VN werd opgepakt door eilandstaat Vanuatu: het Internationaal Gerechtshof moet een juridisch advies (Advisory Opinion) uitbrengen over hoe klimaatverandering mensenrechten in het gedrang brengt en hoe staten dat zouden moeten tegengaan. De VN besloot in 2023 dat zo'n advies er komt.

Ongekende impact

Hoewel het advies niet bindend is, zal het een ongekende impact hebben op klimaatbeleid en toekomstige klimaatzaken. Eind dit jaar vinden hoorzittingen plaats en volgend jaar wordt het advies verwacht. Greenpeace stuurde het gerechtshof alvast haar antwoord op de vraag waartoe staten verplicht zijn en wat daarvan de consequenties zijn. We baseren ons daarbij op het internationaal recht, wetenschappelijk bewijs én de getuigenissen van getroffen gemeenschappen uit de hele wereld.

doen. Is er bijvoorbeeld een kans dat je bij een actie wordt gearresteerd?’

Als Greenpeace voldoet aan de geldende wet- en regelgeving, is de kans kleiner dat dit soort aanvallen succesvol zijn. Het laatste aandachtsgebied van onze juristen is daarom het reguliere burgerlijk recht. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het controleren van contracten, het beheren van de verzekeringsportefeuille en intellectuele eigendomsrechten, en het juridisch adviseren van het bestuur.

ALS POLITICI HUN WERK NIET DOEN...

Eefje de Kroon werkt als mensenrechtenjurist en campagneleider klimaatrechtvaardigheid bij Greenpeace Nederland. Na het behalen van haar meester in de rechten zette ze zich in voor mensenrechten en tegen racisme, en ze werkt nu aan de klimaatzaak tegen de Nederlandse staat die inwoners van Bonaire samen met Greenpeace aanspanden.

Eefje: ‘De crisis waarin het klimaat en de natuur zich bevinden, gaat per definitie ook over mensenrechten. Dit is de grootste bedreiging voor het menselijke bestaan waarmee we te maken hebben. Doordat politici niet ingrijpen, schenden zij onze rechten. Maar politici zijn vooral bezig om herkozen te worden, ze kijken nauwelijks naar de lange termijn.

Soms hoor je: ‘Rechters moeten niet op de stoel van beleidsmakers gaan zitten.’ Terwijl die beleidsmakers falen om écht iets te doen aan dit immense probleem en dus hun zorgplicht niet nakomen: het zeker stellen van een veilige leefomgeving voor iedereen. Het zou van de zotte zijn dat het rechtssysteem burgers niet zou mogen beschermen tegen zo’n existentieel gevaar.’

BRUG TUSSEN WETENSCHAP EN POLITIEKE ACTIE

Greenpeace Nederland besloot enkele jaren geleden vaker gebruik te maken van strategisch procederen. We beseften: de nood is zo hoog dat alleen lobby en handtekeningen verzamelen niet genoeg is. Als de wetgevende en uitvoerende macht zich machteloos tonen, dan is het aan de rechterlijke macht om ons te beschermen tegen falend overheidsbeleid.

Michelle: ‘Er wordt wel gezegd: de wet is de brug tussen wetenschappelijke bevindingen en politieke actie. We weten dat klimaatverandering voor extreem weer zorgt. We weten dat de intensieve landbouw en de fossiele industrie de klimaatcrisis aanjagen. We kunnen zelfs een flink deel van de uitstoot van broeikasgassen direct toeschrijven aan individuele multinationals. En toch komen politici onvoldoende in actie. Dan blijft er weinig anders over dan de gang naar de rechter. We doen dat samen met getroffen gemeenschappen en de bredere klimaatbeweging.’

WE LATEN ONS NIET MONDDOOD MAKEN

Grote vervuilers weten eveneens de weg naar de rechter te vinden. En zij hebben oneindig meer middelen om duurbetaalde advocaten aan het werk te zetten. Bedrijven die niet van kritiek gediend zijn, spannen bijvoorbeeld SLAPP-zaken aan, wat staat voor ‘Strategic lawsuits against public participation’ (strategische rechtszaken tegen publieke participatie). Oftewel rechtszaken die worden aangespannen om met name journalisten en activisten monddood te maken. Ook Greenpeace wordt regelmatig met SLAPP-zaken geconfronteerd, soms in een poging om toekomstige acties of protesten te verbieden. Een rapport van het Business & Human Rights Resource Centre uit 2021 telde minstens 355 SLAPP-zaken, de meeste in landen waar de vrijheid van meningsuiting en het recht op protest toch al onder druk staan. Vorig jaar constateerde de Coalition Against SLAPPS in Europe, waarbij Greenpeace is aangesloten, dat het aantal SLAPP-zaken in Europa was gestegen van 570 naar 820.

STRATEGISCH SUCCES

Een goed voorbereide actie heeft een zeer hoge kans van slagen. Maar hoe gedegen je ook te werk gaat, de uitkomst van een strategische rechtszaak is moeilijk voorspelbaar. Waar de KlimaSeniorinnen wonnen bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, sneuvelden twee andere klimaatrechtvaardigheidzaken die waren aangespannen door klimaatactivisten uit Frankrijk en Portugal, beide op procedurele gronden. Eefje: ‘Het succes van een

Het klimaatvonnis in Straatsburg kon op veel media-aandacht rekenen.

strategische rechtszaak staat of valt niet met winst in de rechtszaal. Het gaat ook om de maatschappelijke discussie die je weet aan te zwengelen.'

Ook politiek kan je zaak al effect hebben voordat de rechter zich erover heeft gebogen. Neem de civiele rechtszaak die Greenpeace in 2023 startte tegen de Nederlandse overheid om een efficiënte aanpak van de stikstofcrisis af te dwingen. Uit gesprekken met politici weten we dat alleen al onze aankondiging van juridische stappen, in 2021, ertoe bijdroeg dat het kabinet in het coalitieakkoord zijn stikstofdoelen aanscherpte en een transitiefonds presenteerde.

PLATFORM VOOR GETROFFEN GEMEENSCHAPPEN

Strategisch procederen is ook een krachtige manier om een platform te bieden aan groepen mensen die de gevolgen van natuurverwoesting en klimaatverandering al aan den lijve ondervinden.

Een sterke rechtszaak wordt ontwikkeld samen met die getroffen gemeenschappen, zoals we dat bijvoorbeeld doen bij de rechtszaak voor klimaatrechtvaardigheid voor Bonaire. Michelle: 'Het versterken van deze gemeenschappen is een belangrijk onderdeel van een strategische rechtszaak. Ook als het proces voorbij is, staat zo'n gemeenschap sterker en kan ze zich beter verdedigen tegen onrecht. We bereiden de rechtszaak en de overkoepelende campagne dan ook samen met hen voor. 'Movement lawyering' noemen we dat: juridische ondersteuning van bewegingen.

Het voorbereiden en voeren van een rechtszaak kost jaren aan noeste arbeid en veel doorzettingsvermogen. Maar een succesvolle zaak kan zó veel teweegbrengen. Eefje: 'Na de winst van de KlimaSeniorinnen voelde ik me oprecht opgelucht. Niet als campagneleider of activist, maar als mens. Die zaak is echt een stap in de goede richting, een dominosteentje dat heel veel in gang kan zetten.'

KLIMA- SENIORINNEN

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens oordeelde op 9 april dat de Zwitserse staat mensenrechten heeft geschonden door te weinig te doen om de klimaatcrisis af te wenden. De zaak was voor het Hof gebracht door de KlimaSeniorinnen, een groep van 2.500 vrouwen van 64 jaar en ouder, die werd ondersteund door Greenpeace. Zij betoogden dat hun rechten worden geschonden, omdat ouderen sterker lijden onder de gevolgen van klimaatverandering, zoals hittestress. Maar liefst 17 rechters bogen zich over hun zaak en kenden de organisatie een zogenaemde slachtofferstatus toe.

De uitspraak van het Hof kan grote gevolgen hebben voor klimaatbeleid in alle landen die hun handtekening zetten onder het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Maar ook buiten Europa zal de uitspraak naar verwachting een belangrijke voorbeeldfunctie hebben.

Vindt u ook dat de Nederlandse staat Bonaire moet beschermen tegen de klimaatcrisis?

Teken dan nu onze petitie via act.gp/bonaire

KLIMAAT OUDEREN IN ACTIE

Grootmoeder Clara Gómez (destijds 88) protesteert tegen overbevissing op een vismarkt in Madrid tijdens de Greenpeace-actieweek 'Fish Fairly' (2014)

Grootouders voor het Klimaat, Omas for Future, Grands Parents pour le Climat... wereldwijd komen ouderen in actie voor het klimaat. Voor hun eigen gezondheid en voor de toekomst van hun kinderen en kleinkinderen.

DOOR NELLIE WERNER

Na een jarenlange juridische strijd in eigen land, stapte een groep vastberaden oudere vrouwen uit Zwitserland in 2023 naar het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Op 9 april 2024 haalden de KlimaSeniorinnen hun gelijk (zie ook pagina 16). Het Hof oordeelde dat de Zwitserse overheid hun mensenrechten

schendt door haar lakse klimaatbeleid. Het vonnis, waartegen geen beroep kan worden aangetekend, legt de verplichtingen vast van staten op het gebied van klimaatrechtvaardigheid.

'Deze uitspraak is een mijlpaal in de strijd voor een leefbaar klimaat voor iedereen. We vechten al negen jaar

voor klimaatrechtvaardigheid, met de steun van Greenpeace,' zegt Anne Mahrer, covoorzitter van de Zwitserse KlimaSeniorinnen.

De KlimaSeniorinnen zijn niet de enige ouderen die na hun pensioen niet toekomen aan hun 'welverdiende rust'. Onrust over de toekomst drijft

ouderen overal ter wereld ertoe zich uit te spreken voor klimaatactie. Ze eisen dat regeringen en vervuilende bedrijven verantwoordelijk worden gehouden voor hun nalatigheid om actie te ondernemen. Deze bevolkingsgroep beschikt over waardevolle ervaring, tijd en wijsheid waarvan de klimaatbeweging kan profiteren.

EUROPESE GROOTOUDERS

Europabreed zetten nationale, regionale en lokale organisaties van senioren zich onvermoeibaar in voor een betere toekomst voor hun kleinkinderen. Organisaties als de Walloonse Grands Parents pour le Climat, de Finse Klimaat Grootouders, Omas for Future in Duitsland en de Nederlandse Grootouders voor het Klimaat. Ook in Vlaanderen, Denemarken, Noorwegen, Oostenrijk, Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk gaan 'klimaatouderen' regelmatig de straat op voor het klimaat.

Deze organisaties hebben hun krachten gebundeld onder de paraplu van de European Grandparents for Climate. Samen vormen ze een krachtige stem waar het Europees Parlement niet omheen kan. 65-plussers vertegenwoordigen meer dan 21% van de Europese stemgerechtigde bevolking en hebben een aanzienlijke economische macht.

In Nederland voeren de Grootouders voor het Klimaat actie met pleinbijeenkomsten in Den Haag, voorleesmiddagen, lezingen en webinars. 'De beweging bestaat uit grootvaders, grootmoeders, groottantes, grootooms, oudooms en oudtantes', valt op hun website te lezen. Lokale groepen door het hele land doen mee met stakingen en klimaatdemonstraties.

ROCKING CHAIR REBELLION

In de VS stonden de Grootmoeders van Standing Rock in 2016 als waterbeschermers op de barricade tegen de aanleg van de Dakota Access-

oliepijpleiding. De *rocking chair rebellion* vormt een krachtige stem in de Amerikaanse klimaatbeweging. Zo ondernemen 1000 Grandmothers for Future Generations regelmatig geweldloze acties in samenwerking met klimaatjongeren en de Lakota Grandmothers uit South Dakota.

Op het continent Afrika, dat onevenredig hard wordt getroffen door de klimaatcrisis, is er binnen de meeste culturen veel respect voor de oudere generatie. Ook hier organiseren ouderen zich om klimaatactie te eisen van hun regering. De Nigeriaanse Climate Elders NG is zo'n groep toegewijde 50-plussers die zich inzetten voor milieubescherming en tegen plasticvervuiling. Ze zetten projecten op met als doel de hoop op een betere toekomst onder jongeren te stimuleren.

DE KLIMAATBEWEGING KAN PROFITEREN VAN AL DIE WAARDEVOLLE ERVA- RING, TIJD EN WIJSHEID.

De Elders, een invloedrijke groep voormalige regeringsleiders en andere prominenten, spreekt zich nadrukkelijk uit over het (gebrek aan) klimaatbeleid. 'Jonge mensen en toekomstige generaties moeten leven met de gevolgen van wat wij nu doen. We mogen ze niet in de steek laten', zegt Elder en Mozambikaans oud-politica Graça Machel. Elder-voorzitter Mary Robinson, voormalige president van Ierland, zet zich onvermoeibaar en strijdbaar in voor klimaatrechtvaardigheid: 'We leven in een crisis. En leiders moeten dat serieus nemen.'

DEFTIEN INHEEMSE GROOTMOEDERS

In 2004 vormde een zeer bijzondere groep oudere vrouwen de Internationale Raad van Dertien Inheemse Grootmoeders.

Deze Grootmoeders komen van vier continenten en vertegenwoordigen onder andere de Maya, verschillende volken van oorspronkelijke bewoners van Amerika en Alaska en inheemse culturen uit Gabon, Japan, Brazilië en Tibet. Twaalf jaar lang reisden de Inheemse Grootmoeders de wereld over om de vervuiling van het milieu, de wijdverspreide materialistische cultuur, kernwapens, kernafval en de vernietiging van inheemse levenswijzen tegen te gaan.

Hoewel ze inmiddels te oud zijn om te reizen, blijven deze toegewijde vrouwen hun zienswijze met de wereld delen en zich inzetten voor 'gebed, onderwijs en genezing voor onze Moeder Aarde, al haar bewoners, alle kinderen en voor de komende zeven generaties'.

OUDER EN WIJZER

Ouderen die zich inzetten voor de jongere generaties hoeven niet noodzakelijkerwijs zelf ouder of grootouder te zijn. Veel culturen gebruiken de term *elder* voor dorpswijzen en vereren oudere leden van hun gemeenschap als bron van wijsheid en prestige. Elders spelen een belangrijke rol in het doorgeven van culturele waarden en het behouden van tradities.

In het Westen wordt dit perspectief wel eens vertroebeld. Media noemen de term 'vergrijzing' vaak in één adem met stijgende kosten voor pensioenen en gezondheid. Maar juist doordat mensen tegenwoordig ouder worden, groeit de participatie van 65-plussers in de samenleving. Ouderen blijven langer gezond en dragen, met hun werk- en levenservaring, op een waardevolle manier bij aan het maatschappelijk debat. De overwinning van de KlimaSeniorinnen is daar een mooi voorbeeld van: ook ouderen zijn hard nodig in de klimaatbeweging. ■

DAAROM WIL BOB IETS NALATEN AAN DE NATUUR

Bob Dofferhoff (53) koestert een grote liefde voor de natuur. Het is voor hem dan ook vanzelfsprekend dat hij niet alleen nalaat aan zijn vrouw en drie kinderen, maar ook aan Greenpeace. Zijn testament liet hij al voor zijn veertigste opmaken. 'Als je je wensen hebt vastgelegd, dan geeft dat rust', zegt Bob in een gids die Toegift heeft gemaakt over nalaten aan een goed doel.

Toegift is een samenwerkingsverband van tientallen goede doelen, waaronder Greenpeace, om u te helpen uw idealen ook na uw leven te laten voortleven. 'Ik heb op deze aarde mogen leven', licht Bob zijn keuze verder toe in de gids. 'En daarom wil ik ook iets aan de natuur op aarde nalaten.'

Meer weten?
act.gp/nalaten

Start het gesprek

Het is niet eenvoudig om met dierbaren over je nalatenschap te praten, maar belangrijk is het wel. Toegift heeft een aantal vragen opgesteld om het gesprek op gang te brengen. Deze gespreksstarters zijn gratis te downloaden op toegift.nl.
Scan hiervoor de QR-code met uw telefoon.

Luistertip

Wat hoor je op de bodem van de oceaan? Hoe voelt het om met walvissen te zwemmen? Of om vriendschap te sluiten met een octopus? U hoort het in de geweldige Engelstalige podcast 'Oceans: Life Under Water'.

427,5

deeltjes CO2 per miljoen (ppm) bevatte de atmosfeer op 4 juni 2024, terwijl de veilige grens 350 is. De Britse krant The Guardian houdt de stand dagelijks bij.

SENEGALASE VISSERS BLIJ MET LIJST

Al ruim vier jaar voeren Senegalese vissers met Greenpeace actie om de regering te dwingen tot transparantie en duurzaam beheer van de visbestanden, nadat we grootschalige plundering door multinationals aan het licht brachten. Nu heeft de nieuwe regering een lijst gepubliceerd van schepen die in Senegals nationale wateren mogen vissen.

TOTALENERGIES DRIUPT AF

Oliegigant TotalEnergies verloor eind maart zijn poging om Greenpeace Frankrijk via de rechter de mond te snoeren, nadat we in een rapport aantoonde dat de CO2-voetafdruk van het bedrijf veel groter was dan het beweerde. Maar de Franse rechtbank oordeelde dat we gelijk hebben: een realitycheck voor oliegi-ganten met vergelijkbare plannen.

BAANBREKEND OORDEEL

Staten zijn verplicht om oceanen en kustgebieden te beschermen tegen klimaatimpact. Dat oordeelde het Internationaal Zeerechttribunaal. De rechters vinden dat landen de opwarming van de aarde onder de 1,5 graad moeten houden. De zaak was voorgelegd door kleine eilandstaten. Greenpeace overhandigde een juridisch onderbouwd advies aan het tribunaal.

© Christian Kaiser / Greenpeace

BEDREIGDE BABY'S

Loomt deze baby-berggorilla op zijn plekje in het op een na grootste regenwoud ter wereld, het Congobekken. Dit is het thuis van deze ernstig bedreigde soort: in totaal leven er nog zo'n duizend berggorilla's. Het Congobekken herbergt een enorme biodiversiteit: chimpansees en bonobo's, bosolifanten, okapi's, talloze kleurrijke vogels en een grote rijkdom aan boom- en plantensoorten. Maar dit uitgestrekte woud bepaalt ook hoe het gaat met óns thuis,

de planeet. Het Congobekken neemt meer CO₂ op dan het uitstoot; onderzoek uit 2020 concludeert zelfs dat de bomen hier een derde méér CO₂ opslaan per oppervlak dan bomen in de Amazone.

Ruim zeven jaar geleden hielp Greenpeace een groep wetenschappers onderzoek te doen in het hart van dit regenwoud. Hun ontdekking ging de wereld over: dit is het grootste tropische veengebied ter wereld! Hier ligt naar schatting 30 miljard ton CO₂

opgeslagen, meer dan in alle bomen in het hele regenwoud. De wetenschappers waarschuwen dan ook meteen: dit veengebied móet worden beschermd.

Uiterekend in dit waardevolle veengebied verkoopt de regering van DR Congo vergunningen om naar olie te boren. Ook in beschermde bosgebieden als het bekende Nationaal Park Virunga kunnen oliemaatschappijen intekenen op 'olieblokken'.

De eerste blokken zijn al vergeven aan Chinese en Amerikaanse bedrijven, ook in gebieden die met EU-geld 'beschermd' worden en zonder instemming van de inheemse gemeenschappen die daar leven. Greenpeace vecht al decennia voor de bescherming van het Congobekken en roept onder meer Europese (her)verzekeraars op de olieboringen niet te verzekeren; dat zou de operaties praktisch onmogelijk maken.

HET LEVEN IN DE DIEPZEE IS NOG MAAR VOOR 10% ONTDEKT

MAAR WORDT NU VOOR 100% BEDREIGD

Als het aan mijnbouwbedrijven ligt, kunnen we vaarwel zeggen tegen een wereld waar we nog bijna niets van weten. Want op dit moment staan zij klaar om de zeebodem te plunderen voor hun eigen gewin. Met onherstelbare schade als gevolg. Gelukkig is het nog niet te laat. Met uw steun kunnen wij in actie komen om deze nieuwe vernietigende industrie te stoppen.

BESCHERM DE
WONDEREN VAN DE DIEPZEE
TEKEN DE PETITIE

GREENPEACE

© Zomer 2024 Greenpeace Magazine
Stichting Greenpeace Nederland
Greenpeace Magazine verschijnt
3 keer per jaar.

Kom ook in actie met
Greenpeace via
greenpeace.nl/acties

ISSN: 0166-4506
Postadres:
Postbus 3946, 1001 AS Amsterdam

Voor administratieve vragen:
Supporter care: 0800 422 33 44 (gratis)
of greenpeace.nl/contact
Rekeningnummer:
NL89 TRIO 0338 8885 00

Opmerkingen en suggesties over de inhoud
van Greenpeace Magazine kunt u sturen naar
redactie@greenpeace.nl

Redactie: Fedde Wiersma (hoofredactie),
Jacqueline Schuiling, Angèle Mann
Eindredactie: Jacqueline Schuiling

Art direction en vormgeving:
Jeen Berting
Drukwerkcoördinatie:
Yuri Gunther Moor

Volg Greenpeace op greenpeace.nl
X: @GreenpeaceNL
Facebook: Greenpeace Nederland
Instagram: @greenpeacenl
Threads: @greenpeacenl

Greenpeace Magazine is gedrukt
op 100% hergebruikt en chloorvrij
gebleekt papier.

GREENPEACE